

Vloeiend van groep 2 naar 3:

Hoe ga je het gesprek hierover aan met de leerkracht?

De overgang van groep 2 naar 3 is een van de meest besproken overgangen in de basisschoolperiode. In groep 3 start doorgaans het formele lezen en rekenen en aan het eind van groep 2 wordt van kinderen verwacht dat ze aan bepaalde eisen voldoen om dat formele proces zo voorbereid mogelijk te kunnen starten. Remedial teachers die werken met jonge kinderen vragen zich vaak af: hoe zet ik aanbod doelbewust in om een optimale ontwikkeling en doorstroom van kinderen te bevorderen? En hoe kun je dit proces zo vloeiend mogelijk laten verlopen? Dit artikel geeft diverse handvatten hoe het gesprek hierover aan te knopen met de leerkracht.

Tekst: Aafke Bouwman en Marije Bakker

Kleuters die van groep 2 naar groep 3 gaan, verschillen in leeftijd, ontwikkeling en leren van informeel naar formeel. Bovendien is de onderwijsomgeving in groep 2 vaak anders dan in groep 3. Dat maakt dat de overgang van groep 2 naar 3 vaak als lastig wordt ervaren.

Regelmatig wordt dan ook de keuze gemaakt om de kleuterperiode voor kinderen te verlengen. Veelal heeft de leerkracht het idee dat de kleuter nog niet toe is aan de cognitieve eisen van groep 3. Daarnaast is de werkhouding vaak een punt van zorg of de motorische, emotionele en sociale vaardigheden zijn nog onvoldoende 'gerijpt'. Scholen veronderstellen dat een extra jaar cognitief en sociaal-emotioneel 'rijpen' bijdraagt aan het leren en ontwikkelen van kinderen. Een veelgehoord argument is 'dat de extra investering in de kleuterperiode zich uitbetaalt in de latere schoolloopbaan'.

Uit onderzoek van Driessen et al. (2014) blijkt echter dat verlengen weinig zinvol is. Het tijdelijke, cognitieve voordeel verdwijnt snel en er is geen effect op psychosociaal vlak. Scholen nemen volgens hen ten onrechte aan dat een extra jaar bijdraagt aan het leren en ontwikkelen van kinderen met zorg.

DOORSTROOMPROTOCOL

Toch kunnen er situaties zijn waarbij een kind zich beter ontwikkelt als het nog een jaar mag 'kleuteren'. Om een doordacht besluit te kunnen nemen, werken veel scholen met een protocol voor de doorstroom van groep 2 naar 3. In een doorstroomprotocol wordt het beleid beschreven voor het doorstromen naar groep 3 en het verlengen van de kleuterperiode in groep 2. Volgens Driessen et al. (2014) staan in de protocollen van scholen waar weinig kinderen een verlengde kleuterperiode doorlopen vooral criteria voor verlenging in plaats van criteria voor doorstroom. Het lijkt er dus op dat hoe scherper de criteria voor verlenging zijn geformuleerd, des te beter ook remedial teachers vanuit hun expertise beargumenteerd kunnen deelnemen aan gesprekken over doorstromen of verlengen.

Handvatten voor gesprek met de leerkracht:

- raad de leerkracht aan om een protocol doorstroom op te stellen met heldere eenduidige criteria voor verlenging, zoals criteria voor cognitieve, sociale en motorische vaardigheden
- volgens Oenema (in: Marreveld, 2018) zijn de volgende vragen relevant bij doorstromen: zit het kind goed in zijn vel? Heeft het plezier in wat het doet? Kan het omgaan met uitgestelde aandacht? Kan het zich concentreren in de structuur die de leerkracht geeft? Als de antwoorden op deze vragen positief zijn, kunnen kinderen volgens Oenema doorstromen. Ook al hebben ze slechts een deel van de doelen voor eind groep 2 gehaald.

Remedial teachers kunnen ook een bijdrage leveren aan aspecten die een vloeiende doorstroom bevorderen. Zelfs voordat een gesprek over verlengen of doorstromen nodig is. We zetten enkele cruciale aspecten voor je op een rij.

TEAMVISIE OP ORGANISEREN

- Wijs de basisschool waar je voor werkt erop dat dat het als eerste een visie op het leren en organiseren van kinderen for-

muleert. Deze aspecten zijn een zaak van het hele team. Hoe een school het onderwijs aan jonge kinderen ook organiseert: het dient een weloverwogen en doordacht teamproces te zijn.

Enkele organisatievormen zijn:

- een samengestelde groep uit de leerjaren 1-2 en een aparte groep 3, waarin in verregaande vorm wordt samengewerkt. Afstemming over de inhoud van het onderwijs in de vorm van gezamenlijke projecten en hoeken
- een samengestelde groep uit de leerjaren 2 en 3 en een aparte groep 0-1. Kinderen uit zowel groep 2 als 3 spelen en werken aan (opeenvolgende) doelen in themahoeken, taal- en rekencircuits
- een samengestelde groep uit de leerjaren 1, 2 en 3 met dezelfde aanpak als hierboven.

WERK AAN EXECUTIEVE FUNCTIES

Remedial teachers bieden regelmatig extra ondersteuning op fonemische vaardigheden en beginnende gecijferdheid. Voor een vloeiende overgang is het daarnaast van belang ook ondersteuning te bieden op het ontwikkelen van de executieve functies. Deze functies vormen een verzameling processen die leiden tot zelfregulering, zoals controle en zelfsturing. Het gaat om bijvoorbeeld doelgericht handelen, impulsbeheersing,

'Spel in groep 3 is geen extraatje of tijdsvulling, maar een gepland onderdeel van het beredeneerde aanbod'

werkgeheugen en flexibiliteit.

De kleuterfase is voor de ontwikkeling van de executieve functies de meest kritische periode (Shaul & Schwartz, 2014). Het brein is dan nog het meest flexibel om zich deze functies eigen te maken. De ontwikkeling van executieve vaardigheden wordt in de doorstroom van groep 2 naar 3 als een belangrijke indicator voor schoolrijpheid gezien en heeft een relatie met leesen rekenprestaties in de volgende groepen (onder anderen Shaul & Schwartz, 2014). Executieve functies helpen complexe informatie te verwerken tijdens het lezen en rekenen, en zorgen ervoor dat kinderen hun aandacht erbij kunnen houden.

Handvatten voor gesprek met de leerkracht:

- wijs de leerkracht op de mogelijkheid (gezelschaps)spellen onderdeel te maken van het beredeneerde aanbod. Impulsbeheersing en werkgeheugen worden namelijk in het spel geoefend
- geef de leerkracht de tip activiteiten in stappen aan te bieden waardoor het werkgeheugen wordt geoefend. Deze vaardigheid is van belang bij het (structurend) tellen, doortellen en letters verklanken en vervolgens samenvoegen tot woorden

- werk aan het leren omgaan met wisselende activiteiten. Een kind dat moeite heeft met flexibiliteit, zal minder snel relaties zien tussen getallen en bewerkingen als optellen en aftrekken
- laat de leerkracht terugkijken op de aanpak van een taak of het spelen van een rol in een spelscript bij een kind. Op deze manier denkt het kind na over de uitvoering en geeft het aan hoe zijn aanpak een volgende keer zal zijn. Wij hebben goede ervaringen met het samen met het kind terugkijken van filmbeelden, gemaakt tijdens het rollenspel in hoeken. De filmbeelden bieden kinderen een visuele ondersteuning van het gespeelde spel.

SPELBEGELEIDING

Vrij, begeleid en geleid spel zijn ook voor de kinderen die formeler onderwijs volgen (groep 3) nog steeds belangrijk. Hun behoefte aan spel blijft bestaan, maar verandert wel (Dobber & Van Oers, 2018). Oudere kinderen gaan materialen bewuster gebruiken ten gunste van het spel, gebruiken specifieke rollentaal en kunnen steeds meer complexe rollenspellen aan. Spel in groep 3 is geen extraatje of tijdsvulling, maar een gepland onderdeel van het beredeneerde aanbod. Het begeleiden van rollenspel blijkt een natuurlijke manier te zijn om taal- en reken-/wiskundige problemen aan te reiken.

Handvatten voor gesprek met de leerkracht:

- wijs de leerkracht op de mogelijkheid om spelsituaties te arrangeren en kansen te creëren door een rol aan te nemen en mee te spelen als een steuntje in de rug nodig is
- geef de leerkracht de tip met enkele kinderen een spelscript

samen te stellen en vervolgens het spel te observeren

- laat de leerkracht een probleem inbrengen waar de kinderen in interactie redeneren over (de uitvoer van) mogelijke oplossingen. Te denken valt aan: hoe kan ik nu onthouden wat ik moet kopen en hoe verstevig ik de toren, zodat deze niet instort?

MONITOREN

Een combinatiegroep 2-3 draagt bij aan een vloeiende doorstroom. Samenwerking in taal/lees- en rekencircuits en hoeken is ook een aanpak om met jaargroepen een ononderbroken ontwikkeling te realiseren. Hoe sterker de integratie van activiteiten en instructie is, des te vloeiender de overgang zal verlopen. Observatie- en toetsinstrumenten geven informatie over de ontwikkeling van kinderen. Bijvoorbeeld om vast te stellen of zij in groep 2 gedurende het schooljaar kunnen deelnemen aan (delen) van het programma van groep 3. Voor

‘Een combinatiegroep 2-3 draagt bij aan een vloeiende doorstroom’

kinderen in groep 3 kunnen programmaonderdelen ingekort of juist geïntensiveerd worden uitgevoerd. Remedial teachers kunnen hier ondersteunen in de uitvoering. Zo kan ook de spelbehoefte worden vastgesteld.

Handvatten voor gesprek met de leerkracht:

- zorg dat de cruciale tussendoelen uit de leerlijnen en de methodedoelen bekend zijn.
- bespreek met de leerkracht welke observatie- en toetsinstrumenten relevante informatie geven om beredeneerd te differentiëren
- wijs de leerkracht erop dat kinderen uit groep 2 gedifferentieerd kunnen deelnemen aan programmaonderdelen in groep 3
- ook is het mogelijk om zelf met kinderen in groep 3 met een grote spelbehoefte regelmatig in een bouwhoek of huishoek mee te spelen, als afwisseling met de gehanteerde werkwijze. Oefen rekenbegrippen en gestructureerd tellen door samen een huis te bouwen aan de hand van een voorbeeld.

TAAL-LEZEN

Het beredeneerde aanbod in groep 2 en 3 bevat voor een groot deel taal-leesactiviteiten en het onderhouden van taal-/leesvaardigheden. Taal-/leesactiviteiten kunnen apart en geïntegreerd worden aangeboden. Integratie is wenselijk, aangezien klanken in letters in groep 2 worden aangeboden en in groep 3 daadwerkelijk worden geleerd en geoefend. Een geïntegreerde aanpak zorgt voor een doorgaande lijn.

Handvatten voor gesprek met de leerkracht:

- maak samen met de leerkracht keuzes uit de oefeningen

van taal/leesmethoden. De kern van het leesproces is dat kinderen afzonderlijke letters vlot verklanken en woorden en zinnen lezen. Oefeningen waarin dit centraal staat, worden uitgevoerd

- wees alert op de risicolezers in groep 2-3. Risicolezers krijgen regelmatig te weinig oefentijd, omdat leesmotivatie volop aandacht krijgt. Zij hebben oefentijd en herhaald lezen nodig om correct en vlot te leren lezen. Een remedial teacher kan taalondersteuning verlenen door kinderen aan de hand van leerlijnen op niveau te begeleiden
- geef suggesties aan leerkrachten voor een gecombineerde lees- en schrijfhoek tot een taalhoek. In deze hoek is er een variatie aan papieren en digitale teksten aanwezig. Ook papieren en digitaal schrijfmateriaal zijn belangrijke materialen. De jongere kinderen herkennen letters, woorden en teksten die de oudere kinderen hebben geleerd en geoefend. Waar dat kan lezen ze een stukje mee. Kinderen uit groep 3 kunnen voorlezen aan en samenlezen met de kinderen uit groep 2. Ook kunnen oudere kinderen teksten schrijven die jongere benoemen.

REKENEN-WISKUNDE

In groep 2-3 gaat het bij rekenen-wiskunde zowel om getalbegrip en bewerkingen als om meten en meetkunde. De opbouw in de leerlijn zit in de mate van abstractie. Verrijk het aanbod uit de rekenmethodes door deze te koppelen aan contexten en materialen uit het thema. Differentieer in de mate van abstractie (handelingsmodel) en neem kinderen mee door de verschillende handelingsniveaus. Kinderen in groep 2 spelen en redeneren met name binnen de (spel)contexten. Kinderen in groep 3 zetten deze vaardigheden voort in meer formele situaties en oefenen deze ook.

Handvatten voor gesprek met de leerkracht:

- maak in overleg met de leerkracht keuzes uit het aanbod van de rekenmethodes en verrijk deze vanuit spel. De kern van leren rekenen is te leren redeneren over hoeveelheden en dit flexibel te oefenen. Maak hiervoor gebruik van contexten, zoals het vullen van eierdozen en rekenspelletjes
- wijs de leerkracht erop alert te zijn op kinderen die ongestructureerd tellen. Dit is goed te observeren wanneer ze een spelletje spelen met dobbelstenen. Zij hebben begeleiding nodig om te ervaren dat het handig is om te structureren en te redeneren over aantallen, bij voorkeur binnen betekenisvolle contexten
- laat de leerkracht vooral ook gebruikmaken van een winkel- of restauranthoek voor groep 2-3. En als je zelf als rt'er in de gelegenheid bent, ga dan ook eens deze hoek in. Er zijn vaak geld, telbaar materiaal, tekenmateriaal en afsluitbare doosjes aanwezig. Je kunt de jonge kinderen de materialen laten tellen, de oudere kinderen noteren
- geef de leerkracht de tip om in de bouwhoek meten een rol te geven. In deze hoek is een variatie aan grove en fijne bouwmaterialen aanwezig. Door het toevoegen van diverse meetinstrumenten, zoals een meterstok, meetlint en weegschaal, dagen oudere kinderen jongere kinderen uit tot het opmeten, uitbreiden en vastleggen van bouwwerken.

Correspondentieadres: a.bouwman@onderwijsadviseurs.com

Aafke Bouwman is zelfstandig adviseur en trainer met als expertise het jonge kind. Zij was jarenlang schoolleider, werkend met met combinatiegroepen 2-3 en unit groep 1-3. Samen met Marije Bakker schreef zij Vloeiend van groep 2 naar groep 3, uitgegeven bij uitgeverij Pica.

Marije Bakker is zelfstandig adviseur en trainer met als expertise rekenonderwijs. Ze adviseert en begeleidt leerkrachten en schoolteams en verzorgt tevens opleidingen tot rekencoördinator en vakspecialist rekenen.

LITERATUUR

- Bouwman, A. & Bakker, M. (2019). *Vloeiend van groep 2 naar 3*. Huizen: Pica
- Dobber, M. & Van Oers, B. (2018). *Spelen en leren op school*. Assen: Van Gorcum.
- Driessen, G., Leest, B., Mulder, L., Paas, L., & Verrijt, T. (2014). *Zittenblijven in het Nederlandse basisonderwijs: een probleem?* Nijmegen: ITS, Radboud Universiteit Nijmegen
- Marreveld, M. (2018). Van 2 naar 3: zachte landing. *Didactief*, (5), 15-19.
- Shaul, S., & Schwartz, M. (2014). *The role of the executive functions in school readiness among preschool-age children*. *Reading and Writing: An Interdisciplinary Journal*, 27(4), 749-768.